

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Vjera Višić

**PROBLEMSKE SLIKOVNICE I PONAŠANJE DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Osijek, 2019

SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

PROBLEMSKE SLIKOVNICE I PONAŠANJE DJECE

PREDŠKOLSKE DOBI

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Medijska kultura

Mentorica: dr.sc. Valentina Majdenić

Studentica: Vjera Višić

Matični broj: 3248

Osijek

Lipanj, 2019

SAŽETAK

Dječja književnost se dijeli na rodove, vrste i podvrste te je ona također jednaka književnosti za odrasle. U glavne vrste dječje književnosti uvrštavamo dvije skupine. Prvoj skupini pripada slikovnica, priča, dječja poezija te dječji roman ili kako ga još nazivamo, roman o djetinjstvu. Slikovnica, kao što sama riječ govori jest zbirka malenih slika odnosno minijaturama ili ilustracijama koje određuje slikovnicu i daju joj karakter. Njezina je svrha pomoći djetetu otkriti svijet i medij pisane riječi; razvija spoznajni svijet djeteta; izaziva emocije; razvija govor i bogati fond riječi. One mogu biti i bez teksta jer imaju svoga posrednika, odnosno roditelja, odgojitelja koji tumači, govori, a ako nema posrednika u blizini, dijete će samo sebi protumačiti prikazanu sliku, razvijati svoju maštu i sposobnosti. Problemska slikovnica bavi se problemskim situacijama u životu djeteta, vezana uz djetetove osjećaje, zdravlje, osobine njegove ličnosti i ponašanje, te uz odnose u obitelji i društvu. Problemske slikovnice nude djeci pomoć koje dovode do lakšeg suočavanja s poteškoćama koji ih prate na putu njihova odrastanja te isto tako dovode do različitih rješenja određene situacije ili problema.

Ključne riječi: dječja književnost, slikovnice, problemske slikovnice, dječje ponašanje

SUMMARY

Children's literature is divided into genera, groups and subgroups and is also an equivalent to adult literature. There are two main groups of children's literature. The first group includes a picture book, a story, children's poetry and a children's novel, or as we call it, a childhood novel. A picture book, as the word itself says, is a collection of small pictures, more precisely miniatures or illustrations that define the picture book and give it a character. Its purpose is to help the child to discover the world and medium of the written word; it develops the cognitive world of the child; evokes emotions; develops speech and enriches the fund of words. They can be textless due to their mediator, that is, a parent, an educator who interprets, speaks, and if there is no mediator nearby, the child will interpret the shown image by himself, develop his imagination and abilities. A problem-solving picture book deals with problem situations in a child's life, it's related to the child's feelings, health, personality traits and behavior, as well as to relationships in the family and society. Problem-solving picture books provide children with help that makes it easier to deal with difficulties that follow them as they grow up and also lead them to different solutions to a particular situation or a problem.

Keywords: children literature, picture book, problem-solving picture book, child's behaviour

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DJEČJA KNJIŽEVNOST	2
2.1. Vrste dječje književnosti	3
4. POVIJEST SLIKOVNICE	5
4.1. Povijest slikovnice u svijetu	6
5. ILUSTRACIJSKI STILOVI	8
6. ODGOJNO-OBRAZOVNI POTENCIJAL SLIKOVNICE	9
7. FUNKCIJA SLIKOVNICE	10
8. VRSTE SLIKOVNICA	11
9. PROBLEMSKE SLIKOVNICE	13
9.1. Tematska struktura problemskih slikovnica	15
10. PONAŠANJA DJECE	16
10.1. Problemska slikovnica i ponašanje	17
11. ZAKLJUČAK	18
12. LITERATURA	19

1. UVOD

Čitanje je jedno od najvažnijih aktivnosti cijeloga života. To čitanje počitnje kada dijete prvi puta primi slikovnicu u ruke iako ono još ne zna čitati. Slikovnica je prva djetetova knjiga koja kroz ilustracije uvodi dijete u svijet književnosti te isto tako djetetu pomaže upoznat i razumijeti svijet oko sebe. Priča koja je obogaćena ilustracijama izaziva emocije s kojima se dijete možda do tada nije susrelo te uspostavlja poseban odnos prema knjigama. Slikovnica kao zbirka malenih slika se sadržajno bavi temama koje su bliske djeci, obogaćuje dječji rječnik, razvija govor, poboljšava djetetovu koncentraciju i što je najvažnije ona nam pomaže da odgojimo, obrazujemo i razveselimo dijete. Upravo zbog toga slikovnica ima posebnu vrijednost u djetetovu životu te im pomaže da postanu uspješni i dobri čitači i ljubitelji pisane riječi. Slikovnica je djetetovo blago koje nikada ne gubi vrijednost, pa čak i kada odrastemo. Ona je blago koje nas vraća u vremena našega djetinjstva, životnih situacija, emocija i dragocjenih uspomena.

Temu svog završnog rada odabrala sam upravo zbog toga, zbog vrijednosti čitanja koja oblikuje i ispunjava život svakoga od nas. Na početku rada ću uvesti u sami pojam slikovnice te ću se nadovezati na njenu prošlost. Isto tako, prikazat ću njezinu funkciju te na kraju vrste slikovnica iz kojih će proizaći glavni dio moga rada, a to je problemska slikovnica. U radu ću objasniti što je to problemska slikovnica, koliku važnost ima u djetetovu životu, koje tematske strukture obuhvaća te ću na kraju problemske slikovnice povezati s ponašanjem djeteta.

2. DJEČJA KNJIŽEVNOST

Dječja književnost dio je nacionalne književnosti. Ono što dječju književnost razdvaja od književnosti za odrasle jest forma i tematika koja odgovara dječjoj dobi, a sadrži opis djetinjstva, dječje likove, zanimljivu fabulu i igru. Počevši od definicija dječje književnosti autor Stjepan Hranjec (2004) u svojoj knjizi Hrvatski dječji klasici spominje da je dječju književnost potrebno gledati uzimajući u obzir malog čitatelja, odnosno dijete kao glavnog recipijenta književnosti. „Dječja književnost je književnost namijenjena djeci. U toj kratkoj definiciji bitna su tri pojma: književnost, djeca i namjena, i koliko je njihovo značenje točnije i jasnije, toliko je manje nesporazuma” (Crnković i Težak, 2002: 7). Govorimo li o književnosti, ponajprije se okrećemo njezinoj umjetničkoj vrijednosti za dijete te trebamo postaviti pitanje jesu li sva djela koja se nude djeci namijenjena malim čitateljima te jesu li umjetnički vrijedna.

Prema autoru Crnković (1990) u svojoj knjizi Dječja književnost navodi to da dijela koja nisu umjetnički vrijedna, da tada ne bismo govorili o književnosti jer upravo književnost karakterizira umjetničko stvaranje. Također bi trebali imati na umu da su sva djeca ljudi koji imaju slabije tjelesne i kognitivne mogućnosti u odnosu na odrasle. Najprihvatljivija činjenica je ta da djeci ne bi trebalo biti dostupno bilo koje književno djelo. Brineći o tome, važno je uzeti u obzir djetetovu dob, razlike u mogućnostima i dječjim sklonostima. Što se pak tiče namjene, ona podrazumijeva prilagođenost književnog djela djetetu, prilagođenost izražajnih sredstava i tematike koje to djelo sadrži. Prema autorima Crnković i Težak (2002: 8-9) knjiga koja je namijenjena djeci treba privlačiti dijete i odgovarati djetetovim interesima.

Iz toga autori Crnković i Težak (2002) navode tri kriterija koja određuju pripada li određeno književno djelo dječjoj književnosti. Prvi kriterij odnosi se na knjigu koju je napisao takozvani dječji pisac te ju priložio, odnosno namijenio djetetu. Drugi kriterij govori o dječjem nakladniku ili dječjem odjelu neke nakladničke kuće koji izdaje određenu knjigu te treći kriterij odnosi se na mjesto pristupa knjizi. Riječ je o policama knjižnice ili knjižare koje su namijenjene djeci. Bez obzira na različitost kriterija u određenju značenja dječje književnosti njezina glavna komponenta su djeca, stoga nas ne bi trebali sputavati kriteriji u određenju dječje književnosti jer svjesni smo da mnoga djela nisu namijenjena djeci, ali su prihvaćena.

„Dječja je književnost poseban dio književnosti koji obuhvaća djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi, a koja su svjesno namijenjena djeci, ili ih autori nisu namijenili djeci, ali su tijekom vremena, izgubivši mnoge osobine koje su ih vezale za njihovo doba, postala prikladna za dječju dob” (Crnković, 1990: 5-6).

2.1. Vrste dječje književnosti

Dječja književnost se dijeli na rodove, vrste i podvrste te je isto tako važno naglasiti da je ona također jednaka književnosti za odrasle. No, ipak postoji mala razlika u njihovoj zastupljenosti.

U glavne vrste dječje književnosti uvrštavamo dvije skupine. Prvoj skupini pripada slikovnica, priča, dječja poezija te dječji roman ili kako ga još nazivamo, roman o djetinjstvu. Navedene vrste pripadaju pravoj dječjoj književnosti jer zadovoljavaju sva tri već navedena kriterija o određenju književnog djela kao dječjeg. Druga skupina, pak zadovoljava samo jedan ili dva kriterija, a podrazumijeva basne, roman o životinjama, pustolovni ili avanturistički roman, povijesni ili historijski roman, znanstvenu fantastiku, putopise te biografska djela (Crnković i Težak, 2002).

3. SLIKOVNICA

Prema autorici Branki Hlevnjak (2000) slikovnica, kao što sama riječ govori jest zbirka malenih slika odnosno minijaturama ili ilustracijama koje određuje slikovnicu i daju joj karakter. Vrijednost slikovnice stvara slika jer ona izražava misli stvaratelja te obogaćuje sami ugođaj priče ili stiha. Slika ima veću prednost od riječi jer se brže i lakše čita te su zato slikovnice omiljene djeci smatra autorica. Autori Crnković i Težak (2002) ubrajaju slikovnicu u glavnu vrstu dječje književnosti uz priče, dječju poeziju, dječje romane ili romane o djetinjstvu. Slikovnicu smatraju dječjom knjigom par excellence što u prijevodu znači izvanredno, savršeno, primjerenom. Najjednostavniju definiciju koju možemo primjeniti jest da je slikovnica prva knjiga djeteta. Definiciju slikovnice možemo proširiti prema shvaćanju autorice Barbare Bader koja glasi: “Slikovnica je i tekst, ilustracije i cjelokupni dizajn, ona je proizvodni i komercijalni predmet, socijalni, kulturalni i povijesni dokument, i naposljetku, djetetovo iskustvo. Kao umjetnički oblik ona podrazumijeva međuovisnost slika i riječi, na istovremenoj pozornici dvostranice, kao i dramu okretanja stranica.” (Bader prema Hameršak i Zima, 2015) Slikovnica je prvo likovno-literarno djelo koje dijete susreće i doživljava svim svojim osjetilima. Ona se odabire prema uzrastu djeteta te se posebno treba paziti na estetski izgled i edukativnu vrijednost. Kod djece na taj način budimo i razvijamo estetski senzibilitet i odgajamo pozitivna čuvstva. Likovni tekst treba biti jasan, zanimljiv, a naročito treba voditi računa o boji i dinamičnosti crteža. Djeca nisu u stanju uočiti sve elemente, ali osjećaj za boju im je urođen, boja ih privlači, svojim skladom i intenzitetom. Važno je naglasiti to da stihovi ili popratni tekstovi moraju biti kratki, slikoviti, jasni, a po mogućnosti s rimom kako bi ih djeca brzo i lako upamtila. (Kos-Paliska, 1997: 88-93).

Svrha je slikovnice pomoći djetetu otkriti svijet i medij pisane riječi; razvija spoznajni svijet djeteta; izaziva emocije; razvija govor i bogati fond riječi; zadovoljava potrebu za novim. Pokazuje odnose u ljudskoj okolini, pomaže sposobnosti pamćenja i zapamćivanja logičkih odnosa. Predočuje pojave koje dijete ne susreće, tehnička dostignuća, prometna sredstva. Navikava na uporabu knjige, razvija potrebu za njom, pruža djeci da vide očima umjetnika. (Zalar, D., Kovač – Prugovečki, Zalar, Z. 2009, str. 5).

4. POVIJEST SLIKOVNICE

Kako se razvijalo tiskanje, tako se razvijala i slikovnica. Proizvodnja slikovnica postaje sve masovnija i bogatija, u više boja, od različitih materijala kao što su tkanine, plastika, kartoni i slično. Svojim razvojem slikovnica ujedinjuje najmanje dvije vještine - likovnu i književnu, a u novije vrijeme posjeduje i multidimenzionalni izraz ako objedinjuje sliku, tekst, zvuk i animaciju.

Slikovnice mogu biti i bez teksta jer imaju svoga posrednika, odnosno roditelja, odgojitelja koji tumači, govori, a ako nema posrednika u blizini, dijete će samo sebi protumačiti prikazanu sliku, razvijati svoju maštu i sposobnosti. Povijesne spoznaje o tiskarstvu i nakladništvu slikovnica dovode nas do toga da se hrvatska slikovnica pojavljuje znatno kasnije nego u drugim državama poput Njemačke i Velike Britanije. U počecima nije postojala hrvatska riječ koja bi imenovala ilustrirane knjige namijenjene djeci, no godine 1869. nalazi se riječ „slikovnjak“ koja je upisana uz njemačku riječ Bilderbuch koja je zabilježena u Filipovićevom Hrvatsko-njemačkom rječniku. Ilustracije u hrvatskim dječjim knjigama javljaju se u Mlajsssem robinzonu Joachima Heinricha Campa u prijevodu Antuna Vranića objavljenom 1796. (Berislav Majhut, 2000) Autor navodi prvu hrvatsku slikovnicu „Domaće životinje i njihova korist“ koja je objavljena 1863. godine u Zagrebu, a objavio ju je Lavoslav Hartman. Zatim navodi prvog hrvatskog ilustratora dječje knjige Nikolu Lauppert koji je 1844. godine ilustrirao „Basne“, autora Ignjata Čivića Rohrskog.

1945. dogodio se veliki skok hrvatskih dječjih knjiga s nepotpunim popisom od preko 1100 naslova. Godine 1800. Knjižare Mučnjak i Senftleben nude slikovnice s naslovima: „Priča o Pepeljugi“, „Priča o ružici“, „Milovanka“ i sl. Prema sadašnjim saznanjima, prva slikovnica koju možemo vezati za hrvatske autore (misli se i na književni tekst i na ilustracije) je „Sveti Nikola u Jugoslaviji“ koja je objavljena godine 1922., iako se autorima ne znaju imena. Batinić i Majhut (2000) prvim hrvatskim ilustratorom navode Vladimira Kirina. Ilustrirao je „Dječju čitanku o zdravlju“. 30-ih godina prošlog stoljeća mnogobrojni se autori specijaliziraju za književne tekstove slikovnica. Novinar Dinko Chudoba smatra najplodnijim piscem koji je pisao za djecu do kraja Drugog svjetskog rata. Nakon što se u drugoj polovici 20. stoljeća dodjeljuje nagrada za dječju književnost te s time dječja knjiga i slikovnica u Hrvatskoj dobivaju svoj polet.

4.1. Povijest slikovnice u svijetu

Orbis Pictus“ ili „Orbis Sensualium Pictus“ („Vidljivi svijet u slikama“) je udžbenik za djecu kojega je napisao jedan češki pedagog Jan Amos Komenský godine 1658. u Nürnbergu. Orbis je vrsta dječje enciklopedije i jedna je od prvih slikovnica namijenjena djeci te je u većini izdanja, tekst naveden na latinskom i što je bitno za naglasiti na djetetovome materinjem jeziku. (Epstein, 1991, prema Kuselja, 2016)

Isto tako, prvom dječjom knjigom smatra se Little preaty pocket book“ („Mala zgodna džepna knjižica“), dječja knjiga britanskoga izdavača Johna Newberya iz godine 1744. Sastoji se od jednostavnih pjesmica za svako slovo abecede te je na tržištu knjiga dolazila ili s loptom za dječake, ili s jastučićem za igle za djevojčice. To je ilustrirana knjiga kojoj je namjera bila zabavno štivo na engleskome jeziku. (Lloyd i Mitchinson, 2006, prema Kuselja, 2016)

„Der Struwwelpeter“ („Janko Raščupanko“) je dječja njemačka knjiga Heinricha Hoffmanna iz godine 1845. koja se sastoji od deset slika i stihova u priči, uglavnom o djeci. Svaki od njih ima jasan moral koji pokazuje katastrofalne posljedice lošega ponašanja djece na pretjerani način. . Autor je također napisao knjigu „Struwwelpeter“ kao reakciju na nedostatak dobrih knjiga za djecu. Umjesto kupnje slikovnice kao božićnoga poklona svomemu trogodišnjem sinu, on piše i ilustrira svoju knjigu. Među prvim primjerima modernog dizajna slikovnice bila je knjiga s izdanjem iz godine 1865., koju je napisao Wilhelma Buscha (Cotton, P., 2000, prema Kuselja, 2016)

Danas „Janka Raščupanka“ možemo svrstati u „schwarze Pädagogik“ odnosno u doslovnome prijevodu, „crnu pedagogiju“. Prema riječima Štefke Batinić (2005) crna pedagogija u pripovijetkama za djecu je nastala kao sredstvo koje se koristi za manipuliranje dječjeg ponašanja i javlja se u hrvatskim časopisima u drugoj polovini 19. stoljeća. Takve pripovijetke djecu su strašile najgorim kaznama samo onda kada bi djeca pokazala neopreznost, neposlušnost ili razigranost, a s druge strane baš takve priče obmanjivale su djecu nerealnim nagradama.

Tijekom druge polovice 19. stoljeća pojavio se preokret među slikovnicama, gdje su slikovnice s igračkama i ilustracijama počele dominirati nad tekstom. Sadržavale su veliki broj ilustracija i jako malo teksta te je većina ilustracija bilo u boji. One su uglavnom sadržavale između 8 i 12 stranica ilustracija koje su bile namjenjene za praćenje tekst neke klasične priče. Veliki broj britanskih i američkih umjetnika su zarađivala upravo na ilustriranju slikovnica.

5. ILUSTRACIJSKI STILOVI

O stilovima pri izradi ilustracija pisala je Antonija Balić-Šimrak u tekstu Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama (2011). Prema autoričnim riječima preporučljivo je da ilustracije budu isnirativne koje obogaćuju doživljaj priče, da potiču imaginaciju i stvaralaštvo. Rad uz slikovnicu smatra autorica, je iznimno vrijedan aspekt ne samo likovnog i književnog odgoja već odgoja u smislu vizualne komunikacije koji potiče na kreativnost, otvara osobnost djeteta, oplemenjuje ga utječući na kvalitetu djetetovog življenja.

Ilustracija se dijeli na sljedeće stilove:

apstraktni stil – jednostavan i sažet pristup u kojem se ističu likovni elementi poput boje, forme i koncepta

stripovski stil – podsjeća na stripove koji se pojavljuju u dnevnom tisku, zaigran je i često smiješan

ekspresionistički stil – naglašava emociju putem boje i manirističkim potezima
impresionistički stil – zaustavlja trenutak koji se događa s naglaskom na svjetlosnim efektima
folklorni stil – nadovezuje se na tradiciju u smislu sadržaja i tehnika izrade

naivni stil – doima se vrlo dječjim u izvedbi, odlikuje se dvodimenzionalnošću i plošnim slikarskim pristupom

realistički stil – objekte i likove tretira precizno, uredno i realistički

nadrealistički stil – prikazuje imaginarne i iznenađujuće prizore s mnoštvom maštovitih detalja

romantičarski stil – naglašava raskošno ukrašavanje oko prizora u slikovnici u stilu starih majstora (uokviruje prizor) (Balić-Šimrak, 2011: 20-21).

6. ODGOJNO-OBRAZOVNI POTENCIJAL SLIKOVNICE

Prije više od dvije stotine godina J. Bertucha je rekao da „dječja slikovnica obavezan dio inventara dječje sobe... poput krevetića, lutke ili drvenog konjića, te da najranije poučavanje djeteta treba započeti preko slika.“ (Čičko, 2000: 17). To se njegovo mišljenje do danas nije promijenilo. Slikovnica uvodi djecu u književnost, s njom se dijete po prvi put susreće, to je knjiga koju će po prvi put prelistavati i koju će mu roditelji ili skrbnici čitati. Upravo zbog tih činjenica ne smijemo umanjivati važnost slikovnice.

Martinović i Stričević (2011) u svom znanstvenom radu naglašavaju kako su se prve knjige namijenjene djeci, u prošlosti koristile isključivo kao sredstvo poučavanja te su služile za moralni, duhovni i vjerski odgoj djece. Vrlo je rano shvaćeno kako knjigama možemo pozitivno utjecati na razvoj djece, a nasuprot knjige, slikovnica je tek krajem 18. stoljeća shvaćena kao potencijalna knjiga koja je namijenjena najmlađima. Slikovnice koje možemo pronaći na današnjem tržištu primjeri su slikovnica koje su ispunjene pedagoškim, umjetničkim, psihološkim, jezičnim potencijalima te kao takve vrlo pozitivno utječu na djecu koja čitaju takve slikovnice.

Autorica Corina Jerkin (2014) navodi da talijanska istraživačica Marnie Campagnaro odgojno-obrazovni potencijal slikovnice svrstava u četiri grupe: promicanje čitanja, vizualno opismenjavanje, razvijanje kritičke kompetencije i poticanje mašte. Istraživanje je potvrdilo hipotezu koja tvrdi da slikovnice utječu na dječji kognitivnoemocionalni proces, proces koji je povezan s razvojem dječje mašte, ali i s kritičkim mišljenjem umjetničkom. U obrazovnome sustavu, istraživačica ističe to da se ne posvećuje dovoljno pažnje čitanju slika. Autorica je zbog toga predložila shemu vizualne gramatike slikovnice, odnosno sastavnice vizualne analize na četirima razinama: morfološkoj, leksičkoj, sintaktičkoj i semantičkoj.“ (Jerkin, 2014, str 374.)

7. FUNKCIJA SLIKOVNICE

Slikovnice za djecu prema Petru Čačku (2000) se dijele na nekoliko funkcija koje odgovaraju potrebama u odgoju u predškolskoj dobi. Osnovne funkcije su: informacijsko-odgojna funkcija, spoznajna funkcija, iskustvena funkcija, estetska funkcija I zabavna funkcija.

Informacijsko-odgojna funkcija omogućuje djetetu pronalazak odgovora na mnoga pitanja, omogućuje rješavanje problema, postupno uči razvijati mišljenje: analizu, sintezu, usporedbu, uopćavanje te apstrakciju. Kroz slikovnicu djeci se na lakši način objašnjava kako razumjeti promjene, veze, odnose među stvarima i pojavama. (Čačko, 2000). Isto tako autor smatra da spoznajna funkcija djetetu pomaže pri provjeti njegove spoznaje I znanja o stvarima, odnosima, pojavama odnosno dobiva sigurnost o ispravnosti svojih stavova. Autorice prikazuju važnost socijalizacije djeteta, a za to je važna *iskustvena funkcija*. Djeca trebaju naučiti o stvarima i okruženjima koje nisu njihova svakodnevnica, ali ipak postoje. Djetetu koje živi u gradu pri spoznaji seoskoga okruženja (domaće životinje, šume, poljoprivredu), a seoskoga djeteta pri spoznaji grada (tramvaj, zgrade, promet) može pomoći slikovnica. Razgovori između djeteta i odraslih mogu započeti čitanjem slikovnica, razmjene znanja i iskustava različitih generacija. (Martinović i Stričević, 2011) *Estetska funkcija* razvija u djetetu osjećaj ljepote, djeluje na njegovu pamet, izaziva u njemu emocije te utječe na zanimanje za knjigama. Estetska funkcija za dijete ima važnost jer izaziva emocionalne reakcije i osjećaje. Djeca dobivaju osjećaj za lijepo te se potiče zanimanje za umjetnost riječi tj. književnost. (Martinović i Stričević, 2011) *Zabavna funkcija* pruža djetetu zabavu i igru s knjigama. Dijete kroz igru upija znanje iako toga nije svjesno.

Nikako ne smijemo dozvoliti da trenutci koje djeca provode uz knjigu budu svojevrsna dresura i obaveza jer će djeca, inače, razviti odbojnost prema knjizi a isto tako prema učenju. U praksi smo vidjeli da dijete najprirodnije i najlakše uči kroz igru i zato koristimo slikovnice koje im to omogućavaju. (Čačku 2000)

8. VRSTE SLIKOVNICA

Na temelju svojih kriterija različiti autori, nakladnici, pedagozi i kritičari klasificiraju slikovnice. Zbog toga možemo govoriti o nekoj univerzalnoj klasifikaciji no kada bi morali izabrati jednu od širih klasifikacija, uzeli bi onu klasifikaciju koju objašnjavaju Berislav Majhut i Dijana Zalar (2008). Autori klasificiraju slikovnice s obzirom na: oblik, sadržaj, strukturu izlaganja, likovnu tehniku i sudjelovanje recipijenta. Slikovnice za najmlađe su *laporelo slikovnice* i ne zahtijevaju finu motoriku ruku da bi dijete moglo otvarati i zatvarati knjigu. Laporelo slikovnica sastoji se od šest do deset stranica koje se savijaju poput harmonike. Svaka stranica sadrži ilustraciju koja je cjelina za sebe, a dio je tematike. Takva slikovnica ne služi samo za čitanje, već i kao igračka. *Interaktivna slikovnica* je namijenjena djeci koja mogu sami pratiti priču i odlučivati o tijeku čitanja priče uz pomoć naučenih vještina. Djeca ju koriste za raspoznavanje zvukova, boja, opipa, oblika, te razvija vještine opažanja i prepoznavanja. Slikovnica je puna slika i tekst i dijelovi imaju različite teksture koje su osjetljive na opip, mogućnost pritiska da aktivira određeni zvuk ili magnete. *Edukacijska slikovnica* je slikovnica koja služi djetetu pri učenju različitih oblika ponašanja ili nadopunjuje znanje o određenim stvarima. Isto tako pomaže roditeljima pri odgoju i obrazovanju djece i uči poštovati određena pedagoška načela. Edukacijske slikovnice ne govore samo o problemima, već o svakodnevnim stvarima s kojima se djeca susreću: kako prelaziti cestu, kako se koristiti kahlicu, kako zavezati cipelice i slično. *Taktilne slikovnice* na naslovnoj stranici imaju određeni materijal za osjet opipa da čitatelji mogu odmah prepoznati da je riječ o takvoj slikovnici. Takve slikovnice često sadrže ilustracije ili fotografije životinja unutar kojih je uklopljen "uzorak" ispunjen tkaninom koja svojom teksturom podsjeća na perje, krzno ili kožu te zbog toga ih djeca doživljavaju zabavnijima zbog dodira raznih materijala. Ono potiče dijete da razvije osjetilo dodira. *Zvučna slikovnica* je slikovnica s ilustracijama ili fotografijama na koje se pritiskom prsta javlja određeni zvuk koji predstavlja ilustraciju ili fotografiju. Zvučne slikovnice uče djecu kako se izgovaraju riječi, glasaju pojedine životinje, no ima i onih koje oponašaju zvukove vatrogasnih kola, vlakova i raznih drugih vozila, te je važno naglasiti da većina zvučnik slikovnica ima kartonske stranice. *Multimedijska ili elektronička slikovnica* se gleda na računalu i sadrži ilustriranu verziju priče sličnu tradicionalnim pričama koje se prikazuju u obliku klasične knjige.

Multimedijske slikovnice često uključuju dramatičnu naraciju, glazbu i zvučne efekte, te omogućuje zvuk izgovaranja trenutačno označene riječi. Neke sadržavaju i definicije riječi, te se isto tako određena riječ može ponavljati po potrebi. Neke imaju skrivene animacije koje se aktiviraju klikom miša na određeni element ili prijelazom kursora miša preko određenog elementa. Općenito se vjeruje da je animacija iznimno učinkovita pri usvajanju informacija te da s vremenom pomaže pri bržem i boljem razumijevanju priče. *Pop-up slikovnice* su drugačije od ostalih slikovnica, zbog toga što prikazuju pokret, dubinu i trodimenzionalnost. Time se pop-up slikovnice smatraju 8 zanimljivijima i privlačnijima, no to ne znači da su kvalitetnije i bolje za djecu. Problemske slikovnice, koje će biti detaljnije objašnjene u nastavku, govore o temama o kojima se prije nije moglo ili nije priličilo govoriti, a problemi su prikazani iz dječje perspective. (McKenna M., 2006., prema Milašinčić, 2017)

9. PROBLEMSKE SLIKOVNICE

U posljednjih nekoliko godina počele su se pojavljivati slikovnice koje pričaju priče iz svakodnevnog života gdje se isto tako bave problemskim situacijama u životu djeteta, poznate su pod nazivom “problemske slikovnice”. Neki teoretičari smatraju da problemske slikovnice predočavaju situacije u kojima se djeca mogu svakodnevno pronaći te nude rješenja, ali isto tako potiču dijete pri samostalnijem osmišljavanju rješenja. (Zalar, D., Kovač Prugovečki, Zalar, Z. 2009).

Problemska slikovnica bavi se „problemskim situacijama u životu djeteta, vezana uz djetetove osjećaje, zdravlje, osobine njegove ličnosti i ponašanje, te uz odnose u obitelji i društvu“ (Čičko i sur., 2006:2). Ono što zapadnoeuropski pedagozi i autori smatraju, a Čičko (2002) navodi jest da niti jedna situacija s kojom se u životu susrećemo nije toliko neugodna ili neprihvatljiva da se o njoj ne bi moglo progovoriti riječima i slikom. Djeci na razumljiv i svojstven način progovaraju o rođenju, bolesti, smrti, raznim strahovima, rastavi roditelja, zlostavljanju (mentalnom, tjelesnom, seksualnom) jer su to najbolnija iskustva koja djeca nažalost mogu iskusiti. (Čačko, 2000) Stoga se autor bavi problemskim slikovnicama jer se one nastoje približiti svakodnevnom životu, pritom ne priznavajući postojanje bilo kakvih tabu tema ovoga svijeta. Također, problemske slikovnice nude djeci pomoć koje dovode do lakšeg suočavanja s poteškoćama koji ih prate na putu njihova odrastanja te isto tako dovode do različitih rješenja određene situacije ili problema. Slijedom toga, problemske slikovnice stvaraju i kreiraju stručnjaci iz različitih polja (Martinović i Stričević, 2011) koji razumiju prirodu dječjeg odrastanja i sve specifičnosti koje iz njega proizlaze te svi oni koji se mogu poistovjetiti s djecom i njihovim shvaćanjem određenog problema (Javor, 2000).

Stvaranje problemskih slikovnica svakako je jedan odgovoran, osjetljiv i nimalo lak zadatak. Zato je potrebno da stvaranje takve slikovnice bude projekt na kojem će sudjelovati cijeli niz stručnjaka, od kvalitetnih umjetnika, pedagoga, psihologa, terapeuta jer upravo oni

djeci trebaju ponuditi izlaz iz situacije u kojoj se nalaze te im omogućiti različita rješenja. (Čičko, 2002).

Iako su problemske slikovnice dobre u pružanju odgovora za određene situacije, moramo biti svjesni da djeca uz pomoć slikovnice ne mogu riješiti svoj problem. One pomažu u objašnjenju problema i nude razna rješenja, ali roditelji, skrbnici ili odgajatelji trebaju djeci objasniti što je problem i na koji način ga mogu riješiti (Čičko, 2000). Također, problemsku slikovnicu možemo koristiti i u svrhu biblioterapije. Biblioterapija je, kako navode SkočićMihić i Klarić (2014) postupak kojeg, u radu s djecom i odraslima, koriste raznovrsni profesionalci kao pomoć u savladavanju svakodnevnih situacija koje se događaju u odgojno obrazovnom okruženju u kojemu se nalaze. Svaka priča koja se pronade u slikovnicama ima terapijski ili ozdravljajući potencijal. Što se tiče problemskih, one izravno prenose poruku o određenoj životnoj situaciji i pokazuju da i netko drugi prolazi kroz takva životna iskustva. Uz pomoć njih, nazovimo ih i terapijskim pričama, možemo lakše i izravnije doći do problema s kojima se djeca suočavaju (prema SkočićMihić i Klarić, 2014).

9.1. Tematska struktura problemskih slikovnica

Teme problemskih slikovnica svakako su svakodnevne prirode i nešto u s čim se većina susreće kroz život. Svrha problemskih slikovnica nije prikazati savršeni svijet u kojemu je sve sjajno i lijepo, već pokazati da život ima i ružniju stranu, no isto tako da sve ružno ima svoj kraj i da se može pronaći rješenje. Hrvatsko knjižničarsko društvo (2006) izdalo je brošuru pod nazivom „Čitajmo im od najranije dobi“. Na popisu preporučenih slikovnica se pokazalo kako hrvatski autori izbjegavaju pisanja o teškim temama poput zlostavljanja i nasilja jer su knjige većinom namjenjene mlađoj populaciji. Problemi koji su većinom prikazani zastupljeni su svakodnevne naravi, kao što su ljutnja, bijes, higijenske navike, osobna čistoća, ali i one koji se smatraju najbolnijima i najtežima, zlostavljanje. Na popisu od 87 slikovnica svega je 19 hrvatskih autora, ostalo su prijevodi. Među hrvatskim autorima ističu se Sanja Pilić, Biserka Petrečija, Željka Horvat Vukelja, Melita Kraus, Dubravka Maleš, Ana Đokić Pongrašić, Ivan Bjelišev, Hrvoje Kovačević, Gregor Vitez, Irena Bekić, Ivona Brezinova, Daniela Kulot, Đurđa Miklaužić, Mirjana Krizmanić i ostali.

Autorica Hela Čičko izabrala je i razvrstala slikovnice po određenim temama koje su vezane upravo s problemskim situacijama s kojima se djeca i odrasli mogu susresti na putu svojega odrastanja. Preporučene problemske slikovnice razvrstane su po kategorijama; „*Emocije*“ od kojih se obrađuju osnovne emocije djece kao što su bijes, ljubav, ljubomora, osjećaj odbačenosti, tuga, strah. „*Odnosi u obitelji i društvu*“ koji govore o dječjim pravima, nasilju, zlostavljanju, netoleranciji, neprihvaćenosti u društvu, prijateljstvu, zajedničtvu, poštivanju privatnosti, uvažavanje različitosti, razvodu roditelja, svađi te toleranciji. „*Zdravlje*“ gdje se govori o bolesti, odlasku u bolnicu, mucanju, astmi, problemima s prehranom i pretilosti te na kraju „*Osobine ličnosti i ponašanje*“ od kojih su istaknuti: darežljivost, hrabrost, kulturno higijenske navike, moralno prosuđivanje, neposlušnost, nespretnost, neznanje, odrastanje, odgovornost, odvikavanje od nekih navika ophođenje s neznancima, opraštanje, potrošački mentalitet, rad na sebi, radne navike, sebičnost, pretjerano gledanje tv-a i usamljenost.

10. PONAŠANJA DJECE

Različiti načini života, različite obitelji, različiti ciljevi u obitelji, međuljudski odnosi djeluju na svakog pojedinca, pa tako i na djecu. Danas djeca većinu vremena borave u odgojno-obrazovnim ustanovama, a sve manje na svježem zraku, slobodnim aktivnostima i u društvu obitelji. Također su suočena s brojnim stresnim događajima koji remete njihov zdrav razvoj. Ti stresni događaji mogu nažalost uzrokovati pojavu rizičnih ponašanja koji utječu na djetetov daljnji razvoj. Rizična ponašanja mogu se pojaviti već u predškolsko doba, ali se mogu prevenirati i spriječiti njihovo daljnje napredovanje. Je li neko ponašanje odstupajuće od onog što se očekuje, određuju čimbenici koji na to utječu, a to su sredina i dijete, zrelost i dob djeteta, trajanje ponašanja koje zabrinjava roditelje, prethodni razvoj i osobitosti djeteta (Ćuturić, 1995). Djeca posjeduju set ponašanja, uzroke i posljedice koje mogu dovesti do negativnih događanja u budućnosti (Bašić i Ferić, 2004) te su ta djeca u opasnosti da se ne razviju u odgovorne osobe. Treba istaknuti da je svako dijete posebno na svoj način, drugačije od druge djece i s obzirom na to svako dijete će reagirati na drugačiji način u stresnim situacija. Svako ponašanje djeteta ima svoje značenje.

10.1. Problemska slikovnica i ponašanje

Svjesni smo da danas svako dijete proživljava neku određenu situaciju za koju možda nitko ne zna jer se dijete boji reći nekome za to ili jednostavno ne vjeruje da postoji izlaz iz nje. Te situacije jako utječu na osobnost i na djetetovo ponašanje. Upravo zbog toga su se mnogi autori problemskih slikovnica tematski bavili pričama koje djetetu omogućavaju drugačiji pristup i rješenje u određenoj situaciji. Hrvatsko knjižničarsko društvo je objavilo mnoge problemske slikovnice koje su povezane s djetetovim ponašanjem. Dotaknut ću se par slikovnica koje uvelike imaju utjecaja na dječja ponašanja te isto tako koja djeci prikazuju načine upoznavanja, prihvaćanja i rješavanja nekih situacija.

Jedna od istaknutih slikovnica je problemska slikovnica : “Najotmjereniji div u gradu” koju je napisao Axel Scheffer. Temu koja prožima cijelu slikovnicu je darežljivost. Čitajući djeci ovu slikovnicu, kroz njezinu priču i situacije koje prolazi, možemo kod djece stvoriti suosjećanje s drugima u nevolji te tako potaknuti dijete na darežljivost. Slikovnica “Hrabrica ili Kako je Perica postao hrabar” koju je napisala Željka Horvat-Vukelja svojom pričom objašnjava djeci što je hrabrost i daje poticaje na hrabrost u određenim situacijama. Slikovnica “ Neposlušno mače” koju je pripremila Marija Knežević, djeci prikazuje situaciju gdje neposlušnost može dovesti do velikih problema. Nestašluk je kod djece jako poznat, te znamo da dovodi do neugodnosti među obiteljima, autrica Brigitte Weninger u svojoj slikovnici “Pauli, ti zločesti Pauli!” prikazuje nestašluk koji donosi veliku štetu u obitelji. Djeca kroz tu slikovnicu shvaćaju koje posljedice donosi nestašluk. Uz nestašluk je bitno naglasiti i ophođenje s neznancima jer upravo slikovnica po nazivom “Medvjedići uče o neznancima” koju su napisali Stan i Jan Berenstein uči djecu kako nije dobro biti otvoren prema neznancima i prihvaćati njihove poklone. Djeca će kroz tu slikovnicu naučiti kako se ponašati u susretu s neznancima.

Kroz djetetovo odrastanje prolaze mnoga djeca i odrasli, no u određenom period njihova života stvaraju se čvrsta i dugotrajna prijateljstva. Prijateljstva koja će najbolje objasniti slikovnica “Anica i velika tajna” autora Desa Muck, te svi znamo da svako prijateljstvo ne prolazi bez svađe koja nije toliko problem ako se odmah riješi, no što ako uz svađu dođe do osude i osvete? Najbolji odgovor djeci na to pitanje dat će slikovnica “Anica i Jakov”.

11.ZAKLJUČAK

Veliku ulogu danas imaju roditelji u odgoju i razvoju djeteta, no ne i potpunu. Uvijekli smo kako knjiga, odnosno slikovnica ima isto tako ulogu u djetetovom životu gdje ga uvodi u svijet slova, čitanja, pisanja, pravila, prihvaćanja i rješavanja nekih situacija. Slikovica ne samo da dijete približava književnosti već mu pomoću slika i tekstova želi približiti svijet u kojemu prevladavaju različite situacije, bile one pozitivne ili negativne. Neke vrste slikovnica pridonose djetetovu odgojnom razvoju, neke u iskustvenom, neke se dotiču zabavnog dijela djetetovog života, dok se neke bave i onim negativnim dijelom djetetovog života. Upravo problemske slikovnice kroz raznu i bogatu tematiku djetetu omogućuju približiti svakonevni život u kojemu ima velikih poteškoća ili problema. Jako je dobro što se problemske slikovnice ne bave samo problemskim situacijama kroz koje dijete može proći, već pruža podršku, razumijevanje i rješenje. Stoga je jako bitno da svako dijete u svome domu, u svojoj sobi ima barem po jednu problemsku slikovnicu koja će mu olakšati put odrastanja, put prema napredovanju, u bilo kojem pravcu njegova života.

12.LITERATURA

1. Bašić, J., Ferić, M. (2004). *Djeca i mladi u riziku - rizična ponašanja*. U: J.Bašić, N.Koller-Trbović i S.Uzelac (Ur.), *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. (str. 57-71). Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta.
2. Batinić, Š. (2005). *“Crna pedagogija” u hrvatskim dječjim časopisima 19. stoljeća*. Anali za povijest odgoja. Zagreb: Hrvatski školski muzej.
3. Čičko H. (2002). *Knjiga kao lijek*. U: R. Javor (Ur.), *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež: zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
4. Ćuturić, N. (1995). *Zabrinjava me moje dijete: ponašanja djece od 2. do 6.godine*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Kos-Paliska, V. *Likovni govor slikovnice*, u: Javor, R, ur. (1997). *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas: teme i problem*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
6. Majhut, B., Batinić, Š. (2017). *Prilog bibliografiji hrvatskih slikovnic do 1945. Godine*. (str. 385-400) Zagreb: Hrvatski školski muzej: Učiteljski fakultet Sveučilišta.
7. Martinović, I., Stričević, I. (2011). *Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu*. Zagreb: Libellarium.
8. Zalar, D., Kovač-Prugovečki, S., Zalar, Z. (2009). *Slikovnica i dijete*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
9. Zalar, D., Kovač-Prugovečki, S., Zalar, Z. (2009). *Slikovnica i dijete*. Zagreb: Golden marketing.

10. Balić-Šimrak, A., Narančić Kovač, S. (2011./2012.) *Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama I slikovnicama*. Zagreb Učiteljski fakultet.

Preuzeto s:

[file:///C:/Users/Stjepan/Downloads/66_DVO_6_Likovni_aspekti_ilustracije_u_dječjim_knjigama_i_slikovnicama%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Stjepan/Downloads/66_DVO_6_Likovni_aspekti_ilustracije_u_dječjim_knjigama_i_slikovnicama%20(1).pdf) (6.6.2019.)

11. Josipović Nemeč, Ž. (2018). *Odgajateljeva percepcija primjene problemskih slikovnica i priča u inkluziji*. Rijeka.

Preuzeto s : <https://repository.ufri.uniri.hr/islandora/object/ufri:309/preview> (10.6.2019.)

12. Kusulja, E. (2016). *Oblikovanje slikovnice u radu s djecom*. Zagreb.

Preuzeto s: <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg:203/preview> (11.6.2019.)

13. Malešević, J. (2018). *Problemska slikovnica u mlađim razredima osnovne škole*. Zagreb.

Preuzeto s: <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg:502/preview> (7. 6. 2019)

14. Milašinčić, D. (2017). *Slikovnica za dvoje*. Zagreb.

Preuzeto s: https://bib.irb.hr/datoteka/893276.Milasincic_Davor_rujan_2017.pdf (8.6. 2019.)

15. Miljan, Z. (2013). *Dječje radosti 19. stoljeća – slikovnica – edukativna dječja igračka*, Povijest u nastavi, Vol. 21.,No. 1., str- 1-21.

Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/120404> (12.6. 2016.)

16. Skočić Mihić, S., Klarić, M. (2014). *Biblioterapija u inkluzivnoj praksi. Dijete, vrtić obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. (str. 30-31). Rijeka

Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/159082> (7. 6. 2019.)

17. Šišnovioć, I. (2011./2012). *Odgojno obrazovna vrijednost slikovnica*. (str. 8-9). Zagreb.

Preuzeto s :

[file:///C:/Users/Stjepan/Downloads/66_DVO_5_Odgojno_obrazovna_vrijednost_slikovnice%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Stjepan/Downloads/66_DVO_5_Odgojno_obrazovna_vrijednost_slikovnice%20(1).pdf) (10.6.2019.)

18. Verdovnik, M. (2015. /2016). *Slikovnica- prva knjiga djeteta*. Rijeka.

Preuzeto s:

https://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/Verdonik_Predavanja_za_web_SPKD.pdf (5.6.2019.)